

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԽՈՍԻ ԿԱՐԾԻՔ

Տիգրան Կարենի Սիմոնյանի «խորհրդարանական կառավարման զարգացման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում ազգային անվտանգության մարտահրավերների համատեքստում» («Issues of Parliamentary Governance Development in the Context of National Security challenges using the example of the Republic of Armenia») թեմայով՝ ԻԳ.00.02-«Քաղաքական ինստիտուտներ և գործընթացներ» մասնագիտությամբ քաղաքական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության վերաբերյալ

Ժողովրդական ներկայացուցչական մարմինների գործունեությունը մշտապես գտնվել է պետական իշխանության և խորհրդարանական կառավարման մարմինների իրավաքաղաքական ընթացակարգերի ազեցության տակ, որն էլ նպաստել է դրանց դինամիկ զարգացմանը ժողովրդական ներկայացուցչության դարավոր պատմության ընթացքում: Ժամանակակից խորհրդարանների սահմանադրական և իրավական կարգավիճակն էական փոփոխությունների է ենթարկվել՝ պահպանելով խորհրդարանականության հիմնարար բնութագրերը: Հետևաբար, խորհրդարանների՝ որպես հանրային իշխանության իրականացման, ժողովրդական ներկայացուցչության մարմինների իրավական կարգավիճակի և այլ պետական մարմինների հետ դրանց փոխազդեցության ուսումնասիրությունը մնում է ժամանակակից քաղաքագիտության կենտրոնական խնդիր:

ՀՀ-ում խորհրդարանական կառավարման զարգացման հիմնախնդիրների համատեքստում, ինչպես նաև ժողովրդական ներկայացուցչության զարգացման ներկայիս փուլում մեր քաղաքական իրականության երկու փոխկապակցված միտումներ են ուշագրավ: Առաջինը խորհրդարանի դերի դինամիկ փոխակերպումն է, որի հիմնական պատճառը կառավարության և գործադիր իշխանության մարմինների ավելի ու ավելի ակտիվ դերակատարության բարձրացումն է, այդ թվում՝ ավանդական խորհրդարանական գործառույթների իրականացման գործառնական հարաբերությամբ՝

պետական բյուջեների հաստատում և սահմանադրաիրավական ակտերի ստեղծում: Այս առումով կարելի նույնիսկ դիտարկել «ապախորհրդարանականացման» գործընթացներ մեզանում և հետխորհրդային խորհրդարանական այլ հանրապետություններում: Երկրորդ միտումը խորհրդարանական կուսակցությունների դերի փոփոխությունն է ՀՀ և հետխորհրդային երկրների ժողովրդավարություններում: Կուսակցությունների մասնակցությանն ու ազդեցությունը ոչ միայն ժողովրդական ներկայացուցչական մարմինների ձևավորման և գործունեության, այլև պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման ամբողջ համակարգի վրա, որն ուղեկցվում է դրանց ներկայացուցչական գործառույթների թուլացմամբ: Այս առումով խորհրդարանական կառավարման զարգացման պայմաններում մեզանում նկատելի է ոչ միայն խորհրդարանական կուսակցությունների գործունեության դրական գործոններ, այլև մի շարք սահմանադրական և իրավական խնդիրներ՝ խորհրդարանական մանդատի ազատություն, կուսակցության անդամ չհանդիսացող և կուսակցական ծրագրերով չհետաքրքրված քաղաքացիների ներկայացուցչություն, կուսակցությունների ֆինանսավորում, կուսակցությունների և քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների ժողովրդավարական հավասարության ապահովում: Չնայած հետխորհրդային երկրների քաղաքական համակարգերի ընդհանրություններին՝ մեր երկրի խորհրդարանական կառավարման համակարգը եզակի է: Այն որոշվում է ոչ միայն պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության սահմանադրաիրավական հայեցակարգով, այլև դրանց պատմական զարգացմամբ, ինչպես նաև հայ հասարակության քաղաքական կյանքի ժամանակակից իրողություններով: Այս առումով արդիական է Հայաստանի Հանրապետության դեպքի քաղաքագիտական ուսումնասիրությունները՝ հաշվի առնելով մեզանում խորհրդարանական կառավարման համակարգի զարգացման առանձնահատկությունները ՀՀ ազգային անվտանգության մարտահրավերների համատեքստում:

Վերոհիշյալ հիմնահարցերի համատեքստում կարևոր է այն, որ Տիգրան Սիմոնյանն իր թեկնածուական ատենախոսության շրջանակներում դիտարկել է ոչ միայն խորհրդարանական կառավարման արդյունավետությունն ապահովող տեսամեթոդաբանական հիմնահարցերը, այլև դրանց կառուցվածքային-գործառական առանձնահատկությունները՝ փորձելով բացահայտել խորհրդարանական կառավարման արդյունավետության վրա ազդող ազգային անվտանգության մի շարք գործոններ և նկարագրելով դրանց չափումները: Ատենախոսության շրջանակներում վերջիններս դիտարկված են հենց խորհրդարանական վերահսկողության, ազգային անվտանգության և քաղաքացիական ազատությունների մարտահրավերի համատեքստում: Ուշագրավ է նաև այն, որ հեղինակը դիտարկել է Վրաստանի, Ադրբեջանի և Իսրայելի դեպքերը՝ զուգահեռներ անցկացնելով Հայաստանի և այդ երկրների խորհրդարանների կառավարման համակարգերի կառուցվածքային-գործառական տարբերությունների միջև ազգային անվտանգության մարտահրավերի համատեքստում:

Հեղինակի նպատակն էր բացահայտել խորհրդարանական կառավարման դերն ու նշանակությունը ՀՀ-ում կայուն զարգացման և ազգային անվտանգության ապահովման գործում՝ կենտրոնանալով COVID-19-ը համավարակի և 2020 թվականի պատերազմի օրինակների վրա:

Համաձայն հեղինակի կողմից դրա իրականացման համար անհրաժեշտ համարված նպատակի և խնդիրների՝ մշակվել է աշխատանքի տրամաբանական կառուցվածքը խորհրդարանական կառավարման զարգացման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում ազգային անվտանգության մարտահրավերների համատեքստում՝ մասնավորապես խորհրդարանական կառավարման տեսամեթոդաբանական ուսումնասիրությունից մինչև ՀՀ խորհրդարանական կառավարման դերի վերլուծությունը քաղաքական գործընկերության կայունացման գործում և քաղաքական կայունությունը որոշող բացահայտված քաղաքական գործոնների համեմատական վերլուծությունը, ինչպես նաև ժողովրդավարացման գործընթացի ուսումնասիրությունը՝ որպես ՀՀ քաղաքական

համակարգի կայունության պահպանման գործոն: Ուսումնասիրության առարկան և առարկան լիովին համապատասխանում են թեմային (էջ 4-12):

Ատենախոսության գիտական նորույթը կայանում է հեղինակի կողմից ներկայացված անվտանգության սպառնալիքի և անցումային ժողովրդավարության պայմաններում գտնվող խորհրդարանական կառավարման ազգային մոդելի ընկալման տեսական մոտեցումների դասակարգման, ինչպես նաև այն որոշող հիմնական քաղաքական գործոնների մեջ: Դրանք խորհրդարանական կառավարման վերլուծության մեջ հանդես են գալիս որպես քաղաքական փոփոխությունների հոսքի կայունությունն ապահովող ընթակարգային մոտեցումներ: Այս առումով հեղինակը կարևորել է խորհրդարանական կառավարման դինամիկ կառուցվածքային կայունության համեմատական վերլուծությունը, որը խորհրդարանական կառավարման դերի դիտարկման մեջ քաղաքական կայունության պահպանման գործն է: Այն հիմնված է հեղինակի կողմից մշակված մի շարք չափումների վրա՝ ինստիտուցիոնալ, քաղաքական-մշակութային, օրենսդրական արդյունավետության և իշխանության լեգիտիմության:

Ներկայացված ատենախոսությունը համապարփակ, տրամաբանորեն հիմնավորված տեսական և կիրառական ուսումնասիրություն է, որը մեթոդաբանորեն հիմնված է քաղաքագիտության, քաղաքական սոցիոլոգիայի, տնտեսական սոցիոլոգիայի, իրավունքի սոցիոլոգիայի և հակամարտության քաղաքագիտության նվաճումների վրա: Ատենախոսության էմպիրիկ հիմքը կազմված է հեղինակի սեփական քաղաքագիտական հետազոտությունից, ինչպես նաև տվյալների երկրորդային վերլուծությունից: Ատենախոսությունը 108 է և բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից և ութ ենթագլուխներից, եզրակացությունից և օգտագործված գրականության ցանկից: Հեղինակի կողմից հրատարակված 7 գիտական հոդվածներում արտացոլված են թեկնածուական ատենախոսության հիմնադրույթները, գիտական նորույթ պարունակող դրույթներն ու հեղինակային մոտեցումները:

Կարևորելով թեկնածուական ատենախոսության հիմնադրույթներն ու եզրակացությունները՝ ցանկանում եմ ներկայացնել հետևյալ դիտարկումները.

- Ատենախոսության առաջին գլխում խորհրդարանական կառավարումը դիտարկելով որպես համեմատական քաղաքագիտության օբյեկտ՝ ցանկալի կլինե՞ր կիրառել միջառարկայական մոտեցում, որը ողջունելի է ժամանակակից քաղաքագիտության մեջ, և վերնագրից ելնելով՝ կարելի է ակնկալել «խորհրդարանական կառավարում», «խորհրդարանական վերահսկողություն» և «ազգային անվտանգություն» հասկացությունների համապարփակ վերլուծություն ոչ միայն համեմատական քաղաքագիտության, այլև քաղաքական սոցիոլագիայի, իրավագիտության, պատմության, իրավունքի և այլնի տեսանկյունից: Այսպիսով՝ առաջին գլխի ենթագլուխներում ատենախոսության հեղինակը մանրամասնորեն ուսումնասիրում է խորհրդարանական կառավարման կայացման նախադրյալները (հիմնականում բացառապես քաղաքագիտության համատեքստում)՝ օգտագործելով բազմաթիվ աշխատություններ և նյութեր:
- Ցանկալի կլինե՞ր, որպեսզի հեղինակն ատենախոսության երրորդ գլխում դիտարկե՞ր նաև ժողովրդավարության և կայունության տարբեր ինդեքսներ, որոնցից են՝ ժողովրդավարության մակարդակի ինդեքսը, Քաղաքական համակարգի կայունության ինդեքսը, Վանհանենի ինդեքսը, Economist Intelligence Unit-ի ժողովրդավարության ինդեքսը, V-Dem-ի, Բերտելսմանի վերափոխման ինդեքսը և «Ազատության տան» ինդեքսները, որոնցում գնահատած են անցումային երկրների կառավարման արդյունավետության և քաղաքական համակարգերի, ինչպես նաև քաղաքական իրավունքների և քաղաքացիական ազատությունների մակարդակը:
- Ցանկալի կլինե՞ր, որպեսզի հեղինակը ՀՀ խորհրդարանական կառավարման զարգացման և ազգային անվտանգության մարտահրավերների համատեքստում դիտարկե՞ր նաև ժողովրդավարական անցման ազգային անվտանգության մի շարք չափումներ՝ կենտրոնանալով ժողովրդավարության վտանգների, սպառնալիքների և դիվեմանների ուսումնասիրության վրա՝ հաշվի

առնելով նաև այն, որ խորհրդարանական կառավարման և ժողովրդավարական բարեփոխումների հայկական փորձն առանձնանում է մեր ժամանակների այլ խորհրդարանական կառավարման և ժողովրդավարական փոխակերպումներից: Դրանք բնութագրվում են քաղաքական համակարգի, արժեքների և պետական կառավարման սկզբունքների արմատական փոփոխությամբ և անխուսափելիորեն հակասության մեջ է մտնում նախկին (ավանդական) քաղաքական համակարգի հետ: Դրա համար էլ ատենախոսության մեջ պետք էր պատասխանել մի շարք հարցերի: Նախ և առաջ պետք էր որոշել, թե որտեղ է գտնվում Հայաստանն այս ճանապարհին, որտեղ է այն շարժվում և ինչ արագությամբ: Ինչպե՞ս կարող է մեր երկրի խորհրդարանը արդյունավետ կառավարել ժողովրդավարացման գործընթացը: Ի՞նչ ընթացակարգեր կարող են միավորել հայ հասարակությունը, կուսակցությունները, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունները և խորհրդարանական կառավարման համակարգը:

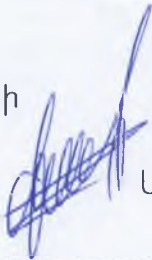
- Դիտարկելով խորհրդարանական կառավարման զարգացման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում ազգային անվտանգության մարտահրավերների համատեքստում՝ ցանկալի կլիներ, որպեսզի ատենախոսության երրորդ գլխում հեղինակը, առաջնահերթության կարգով ընտրելով և հաստատելով, ուսումնասիրեր նաև խորհրդարանական կառավարման գործունեության օպտիմալ մոդելը: Այս առումով օգտակար և բացահայտող կլինի հետխորհրդային երկրների խորհրդարանական կառավարման ինստիտուցիոնալ զարգացման ուսումնասիրությունը, որոնք ավելի կամ պակաս հաջողությամբ անցել են այս ճանապարհը: Բնականաբար, այս գիտական և գործնական խնդիրը պետք է լուծվեր՝ հաշվի առնելով Հայաստանի խորհրդարանական կառավարման զարգացման քաղաքական և սոցիալ-մշակութային առանձնահատկությունները: Սա իր հերթին հեղինակին

հնարավորություն կտար բացահայտել ժամանակակից ՀՀ քաղաքական համակարգի խորհրդարանական կառավարման ինստիտուցիոնալ բաղադրիչի հիմնական պարամետրերը, ավելի խորը հասկանալ դրա զարգացման միտումները և բացահայտել դրա արդյունավետությունը բարելավելու ուղիները:

Ամփոփելով վերոհիշյալ մոտեցումներն ու նկատառումները՝ ցանկանում եմ նշել, որ **Տիգրան Կարենի Սիմոնյանի «խորհրդարանական կառավարման զարգացման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում ազգային անվտանգության մարտահրավերների համատեքստում» («Issues of Parliamentary Governance Development in the Context of National Security challenges using the example of the Republic of Armenia»)** թեմայով ԻԳ.00.02-«Քաղաքական ինստիտուտներ և գործընթացներ» մասնագիտությամբ քաղաքական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար ատենախոսությունը համապատասխանում է ՀՀ-ում գիտական աստիճանաշնորհման կարգի 7-րդ կետի պահանջներին, իսկ հեղինակն արժանի է ԻԳ.00.02-«Քաղաքական ինստիտուտներ և գործընթացներ» մասնագիտությամբ քաղաքական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

Պաշտոնական ընդդիմախոս՝

ԵՊՀ միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի
քաղաքագիտության ամբիոնի վարիչ,
քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

 Աշոտ Ալեքսանյան

Պաշտոնական ընդդիմախոս, ք.գ.դ., պրոֆ. Աշոտ Ալեքսանյանի ստորագրությունը
հաստատում եմ

ԵՊՀ գիտական քարտուղար, ք.գ.թ., ղոցենտ

 Մ. Վ. Հովհաննիսյան

24.10.2025թ.

